

Marking Scheme
Strictly Confidential
(For Internal and Restricted use only)
Secondary School Examination, 2026 (Xth)
SUBJECT NAME- SANSKRIT (122) (Q.P. CODE/Set No- 52/4)

General Instructions: -

1	You are aware that evaluation is the most important process in the actual and correct assessment of the candidates. A small mistake in evaluation may lead to serious problems which may affect the future of the candidates, education system and teaching profession. To avoid mistakes, it is requested that before starting evaluation, you must read and understand the spot evaluation guidelines carefully.
2	"Evaluation policy is a confidential policy as it is related to the confidentiality of the examinations conducted, evaluation done and several other aspects. Its leakage to public in any manner could lead to derailment of the examination system and affect the life and future of millions of candidates. Sharing this policy/document to anyone, publishing in any magazine and printing in Newspaper/Website, etc. may invite action under various rules of the Board and IPC."
3	Evaluation is to be done as per instructions provided in the Marking Scheme. It should not be done according to one's own interpretation or any other consideration. Marking Scheme should be strictly adhered to and religiously followed. However, while evaluating, answers which are based on latest information or knowledge and/or are innovative, they may be assessed for their correctness otherwise and due marks be awarded to them. In Class-X, while evaluating two competency-based questions, please try to understand given answer and even if reply is not from marking scheme but correct competency is enumerated by the candidate, due marks should be awarded.
4	The Marking scheme carries only suggested value points for the answers. These are in the nature of Guidelines only and do not constitute the complete answer. The students can have their own expression and if the expression is correct, the due marks should be awarded accordingly.
5	The Head-Examiner must go through the first five answer books evaluated by each evaluator on the first day, to ensure that evaluation has been carried out as per the instructions given in the Marking Scheme. If there is any variation, the same should be zero after deliberation and discussion. The remaining answer books meant for evaluation shall be given only after ensuring that there is no significant variation in the marking of individual evaluators.
6	Evaluators will mark (✓) wherever answer is correct. For wrong answer CROSS 'X' be marked. Evaluators will not put right (✓) while evaluating which gives an impression that answer is correct and no marks are awarded. This is most common mistake which evaluators are committing.
7	If a question has parts, please award marks on the right-hand side for each part. Marks awarded for different parts of the question should then be totaled up and written in the left-hand margin and encircled. This may be followed strictly.
8	If a question does not have any parts, marks must be awarded in the left-hand margin and encircled. This may also be followed strictly.

9	If a student has attempted an extra question, answer of the question deserving more marks should be retained and the other answer scored out with a note " Extra Question ".
10	No marks to be deducted for the cumulative effect of an error. It should be penalized only once.
11	A full scale of marks 0-80 (example 0 to 80/70/60/50/40/30 marks as given in Question Paper) has to be used. Please do not hesitate to award full marks if the answer deserves it.
12	Every examiner has to necessarily do evaluation work for full working hours i.e., 8 hours every day and evaluate 20 answer books per day in main subjects and 25 answer books per day in other subjects (Details are given in Spot Guidelines). This is in view of the reduced syllabus and number of questions in question paper.
13	<p>Ensure that you do not make the following common types of errors committed by the Examiner in the past :-</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leaving answer or part thereof unassessed in an answer book. • Giving more marks for an answer than assigned to it. • Wrong totaling of marks awarded on an answer. • Wrong transfer of marks from the inside pages of the answer book to the title page. • Wrong question wise totaling on the title page. • Wrong totaling of marks of the two columns on the title page. • Wrong grand total. • Marks in words and figures not tallying/not same. • Wrong transfer of marks from the answer book to online award list. • Answers marked as correct, but marks not awarded. (Ensure that the right tick mark is correctly and clearly indicated. It should merely be a line. Same is with the X for incorrect answer.) • Half or a part of answer marked correct and the rest as wrong, but no marks awarded.
14	While evaluating the answer books if the answer is found to be totally incorrect, it should be marked as cross (X) and awarded zero (0) Marks.
15	Any unassessed portion, non-carrying over of marks to the title page, or totaling error detected by the candidate shall damage the prestige of all the personnel engaged in the evaluation work as also of the Board. Hence, in order to uphold the prestige of all concerned, it is again reiterated that the instructions be followed meticulously and judiciously.
16	The Examiners should acquaint themselves with the guidelines given in the " Guidelines for Spot Evaluation " before starting the actual evaluation.
17	Every Examiner shall also ensure that all the answers are evaluated, marks carried over to the title page, correctly totaled and written in figures and words.
18	The candidates are entitled to obtain photocopy of the Answer Book on request on payment of the prescribed processing fee. All Examiners/Additional Head Examiners/Head Examiners are once again reminded that they must ensure that evaluation is carried out strictly as per value points for each answer as given in the Marking Scheme.

अपठितावबोधनम्

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत -

10

(अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2x1=2

(i) अविद्यायाः ।

(ii) भारतवर्षस्य ।

(iii) अस्माकम् ।

(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2x2=4

(i) अत्र (भारते) श्रीरामचन्द्रः, श्रीकृष्णः, गौतमबुद्धः, दयानन्दः अन्ये च महापुरुषाः अभवन् ।

(ii) वयं अन्नेन, जलेन वायुना च पालिताः पोषिताः च भवामः ।

(iii) अस्माकं कर्तव्यमस्ति यद् वयं भारतवर्षस्य सदा उन्नतिं रक्षां च कुर्याम ।

(इ) भारतवर्षः / प्रियं भारतम् / भारतवर्षस्य महिमा / अस्माकं जन्मभूमिः / अन्यत् किमपि समुचितं शीर्षकम् ।
(उत्तरं दृष्ट्वा छात्रहिताय समुचितः निर्णयः करणीयः) ।

1

(ई) यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3x1=3

(i) (B) महर्षयः / (C) महाराजाः

(ii) (B) वयम्

(iii) (A) जगति

(iv) (D) गत्वा

रचनात्मकं कार्यम्

2. भवती आशिमा । भवती पुस्तकालयात् एकं संस्कृतपुस्तकं 'सुभाषितम्' स्वीकृत्य पठितवती । तस्य पुस्तकस्य छायाप्रतिं स्वभ्रातुः सकाशं प्रेषयति । अधोलिखितं पत्रं मञ्जूषाप्रदत्तपदैः पूरयित्वा पुनः लिखत । 10x1/2=5

दिल्ली:

दिनाङ्कः _____

प्रिय (i) भ्रातः !

सस्नेहं नमो नमः ।

अत्र कुशलं (ii) तत्रास्तु । भवान् लिखितवान् यत् संस्कृतभाषायां लिखितं पुस्तकं पठितुम् (iii) इच्छामि । मया पुस्तकालयात् (iv) सुभाषितम् संस्कृतपुस्तकं स्वीकृत्य पठितम् । तस्मिन् अनेकानि (v) जीवनमूल्यानि निहितानि सन्ति, येभ्यः मानवाः सदाचारवन्तः भवितुं शक्नुवन्ति । तस्य (vi) पुस्तकस्य छायाप्रतिं कारयित्वा अहं (vii) भवतः सकाशं प्रेषयामि । पठने भवतः रुचिः सर्वदा (viii) वर्धताम् । भवान् कथमस्ति इति लिखतु । मातापितरौ (ix) प्रति मम प्रणामाञ्जलिः निवेदनीया ।

भवदीया स्नेहसिक्ता

(x) भगिनी

आशिमा

3. अधः प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत ।

5x1=5

चित्रवर्णनम् -

अत्र छात्रैः संक्षिप्तवाक्यरचना अपेक्षिता वर्तते । केवलं वाक्यशुद्धिः द्रष्टव्या । अस्य प्रश्नस्य प्रमुखम् उद्देश्यं वाक्यरचना अस्ति । वाक्यं दीर्घम् अस्ति अथवा लघु इति महत्त्वपूर्णं नास्ति । प्रतिवाक्यम् अर्धः अङ्कः भावस्य कृते अर्धः अङ्कः च व्याकरणदृष्ट्या शुद्धतानिमित्तं निर्धारितः अस्ति । मञ्जूषायां प्रदत्ताः शब्दाः सहायतार्थं सन्ति । छात्रः तेषां वाक्येषु प्रयोगं कुर्यादेव इति अनिवार्यं नास्ति । छात्रः स्वमेधया अपि वाक्यानि निर्मातुं शक्नोति । मञ्जूषायां प्रदत्तानां शब्दानां विभक्ति-परिवर्तनं कृत्वा अपि वाक्यनिर्माणं कर्तुं शक्यते ।

अथवा

निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य मञ्जूषा-प्रदत्तशब्दानां साहाय्येन न्यूनातिन्यूनं पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः एकम् अनुच्छेदं लिखत -

5x1=5

'वृक्षाः अस्माकं मित्राणि'

अनुच्छेदलेखनम् –

अयं विकल्पः सर्वेभ्यः अस्ति । छात्राः मञ्जूषायां प्रदत्तानां शब्दानां विभक्तौ परिवर्तनं कृत्वा अपि वाक्यनिर्माणं कर्तुं शक्नुवन्ति , अतः अङ्काः देयाः । अस्य मूल्याङ्कनाय अन्ये नियमाः चित्रवर्णनस्य अनुगुणं पालनीयाः ।

4. अधोलिखितानि वाक्यानि संस्कृतभाषया अनूद्य लिखत - (केवलं वाक्यपञ्चकम्)

5x1=5

- (i) यूयं / यूयं सर्वे विद्यालयं / पाठशालां गच्छथ ।
- (ii) अहं ह्यः स्वमातुलगृहम् / निजमातुलगृहम् / मातुलस्य गृहम् अगच्छम् / गतवान् / गच्छामि स्म ।
- (iii) धनिकाः / धनवन्तः निर्धनाय धनं / धनानि यच्छन्ति / ददति ।
- (iv) गीता श्वः गीतं गास्यति ।
- (v) इदं / एतत् मम / मदीयस्य / मे मित्रस्य / सुहृदः गृहम् अस्ति / वर्तते / विद्यते ।
- (vi) वयं पर्यावरणं रक्षेम अथवा अस्माभिः पर्यावरणं रक्षणीयम् / रक्षितव्यम् अथवा वयं पर्यावरणस्य रक्षां कुर्याम अथवा अस्माभिः पर्यावरणस्य रक्षा करणीया / कर्तव्या ।
- (vii) निधेयः स्वपित्रा / स्वजनकेन सह भ्रमणाय / भ्रमणार्थं / अटनाय / भ्रमितुम् गच्छति / याति ।

खण्डः 'ग'

25 अङ्काः

अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत – (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4x1=4

- (i) क्रोधः + हि
- (ii) जनस्तम्
- (iii) चलत् + अनिशम्
- (iv) प्रत्यवोचत्
- (v) आपेदिरे + अम्बरपथम्

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4x1=4

- (i) (B) कुशः च लवः च
- (ii) (C) वृक्षोपरि
- (iii) (A) स्थिता प्रज्ञा यस्य सः
- (iv) (D) यथासमयम्
- (v) (C) कृशः कायः यस्य सः

7. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4x1 = 4

- (i) (A) उप + अर्ज् + क्तवतु
- (ii) (B) अवक्रता
- (iii) (C) कुपित + टाप्
- (iv) (D) बुद्धिमती
- (v) (A) देव + डीप्

8. वाच्यानुसारम् उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत- (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3x1=3

- (i) (B) गम्यते
- (ii) (B) त्वया
- (iii) (A) अस्ति
- (iv) (D) अहम्

9. कालबोधकशब्दैः अधोलिखित-दिनचर्या पूरयत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4x1=4

- (i) (5:30) सार्धपञ्च
- (ii) (6:00) षड् / षट्
- (iii) (7:15) सपादसप्त
- (iv) (8:45) पादोननव
- (v) (2:00) द्वि

10. मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत- (केवलं प्रश्नत्रयम्) 3x1=3

- (i) हयाः नागाः च बोधिताः वहन्ति ।
- (ii) यदा किञ्चिद् अविनयं पश्यति तदा एवम् अधिक्षिपति ।
- (iii) न तावत् कलहेन समयं वृथा यापयन्तु ।
- (iv) कुत्र गच्छति भवान् ?

11. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कित-अशुद्धपदाय उचितपदं चित्वा वाक्यानि पुनः लिखत- (केवलं प्रश्नत्रयम्) 3x1=3

- (i) (B) एकः
- (ii) (A) पठसि
- (iii) (C) प्रत्यागच्छत्
- (iv) (C) कीदृशी

खण्डः 'घ'

पठितावबोधनम्

30 अङ्काः

12. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत -

5

- (i) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2x1/2=1

(क) दुर्बलम् ।

(ख) वृषः ।

(ग) कृषकः ।

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

(क) दुर्बलः वृषभः जवेन गन्तुमशक्तः आसीत् ।

(ख) कृषकः बलीवर्दाभ्यां क्षेत्रकर्षणं कुर्वन् आसीत् ।

(ग) क्रुद्धः कृषीवलः तमुत्थापयितुं बहुवारं यत्नम् अकरोत् ।

(iii) यथानिर्देशम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

(क) कृषीवलः ।

(ख) सः ऋषभः / सः / ऋषभः ।

(ग) अशक्तः ।

13. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत -

5

(i) एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1/2=1

(क) बली ।

(ख) वसन्तस्य ।

(ग) करी ।

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

(क) गुणी गुणं वेत्ति निर्गुणः न वेत्ति ।

(ख) वसन्तस्य गुणं पिकः जानाति ।

(ग) करी सिंहस्य बलं वेत्ति ।

(iii) निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

(क) बली ।

(ख) करी ।

(ग) वेत्ति ।

14. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत-

5

(i) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2x1/2=1

(क) विदूषकः ।

(ख) देवी ।

(ग) लवः ।

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2x1=2

(क) रामः कुतूहलेन आविष्टः अनयोः मातरं नामतो वेदितुम् इच्छति ।

(ख) उपाध्यायदूतः अस्मान् त्वरयति ।

(ग) 'वधूः' इति नाम्ना सीतां भगवान् वाल्मीकिः आह्वयति ।

(iii) निर्देशानुसारम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2x1=2

(क) अहम् ।

(ख) वेदितुम् ।

(ग) अतिदीर्घः ।

15. अधोलिखित-रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4x1=4

(i) कान् ।

(ii) कस्याम् / कुत्र ।

(iii) कीदृशम् ।

(iv) कया ।

(v) कः ।

16. मञ्जूषायाः सहायतया अधोलिखितश्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत -

4x1=4

अन्वयः -

(i) विचित्रे

(ii) निरर्थकं

(iii) अश्वः

(iv) वहने

अथवा

अधोलिखितश्लोकस्य भावार्थे रिक्तस्थानानि मञ्जूषायाः साहाय्येन पूरयित्वा पुनः लिखत-

4x1=4

भावार्थः -

(i) वाचं

(ii) कठोरवचनम्

(iii) प्रसारयति

(iv) अपक्वस्य

17. अधोलिखितानि वाक्यानि घटनाक्रमानुसारं संयोज्य पुनः लिखत -

8x1/2=4

- (क) (iii) अस्ति देउलाख्यो ग्रामः ।
(ख) (i) तत्र राजसिंहः नाम राजपुत्रः वसति स्म ।
(ग) (viii) तस्य भार्या बुद्धिमती पुत्रद्वयोपेता पितुर्गृहं प्रति चलिता ।
(घ) (v) मार्गे गहनकानने सा एकं व्याघ्रं ददर्श ।
(ङ) (ii) सा व्याघ्रमागच्छन्तं दृष्ट्वा धार्ष्ट्यात् पुत्रौ चपेटया प्रहृत्य जगाद ।
(च) (vii) कथमेकैकशो व्याघ्रभक्षणाय कलहं कुरुथः ?
(छ) (vi) अयमेकस्तावद् विभज्य भुज्यताम् ।
(ज) (iv) पश्चाद् अन्यो द्वितीयः कश्चिद् लक्ष्यते ।

18. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुकूलम् उचितार्थं चित्वा लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3x1=3

- (i) (A) शीघ्रम्
(ii) (B) अत्यधिकम्
(iii) (C) असमर्थः
(iv) (D) अश्वाः

-----समाप्त-----